

Філософія

УДК 111.1:004.8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17879302>

Трансцендентність і штучний інтелект як проблема метафізики

Руденко Ольга Валентинівна,

кандидат філософських наук, доцент, кафедра філософії та методології наук,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-1755-2624>

Бугров Мирослав,

PhD з філософії, асистент кафедри філософії та методології науки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0009-8965-5006>

Саволайнен Інна Павлівна,

кандидат філософських наук, доцент, кафедра англійської філології та
філософії мови, Київський національний лінгвістичний університет,
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-5531-9770>

Прийнято: 24.11.2025 | Опубліковано: 10.12.2025

***Анотація.** Мета цього дослідження полягає у вивченні взаємозв'язку між трансцендентністю та штучним інтелектом з акцентом на вивченні того, як штучний інтелект ставить під сумнів, переосмислює або вимагає перегляду класичних метафізичних концепцій, як-от свідомість, буття та межі людського пізнання. У дослідженні використано низку методологічних*

підходів: філософський аналіз (вивчення понять трансцендентності, свідомості та буття як у класичних, так і в сучасних метафізичних традиціях), порівняльний метод (зіставлення різних філософських інтерпретацій трансцендентності із сучасними дослідженнями штучного інтелекту), логічний аналіз (критичне оцінювання відповідних аргументів), епістемологічний підхід (установлення меж людського пізнання в його взаємодії зі штучним інтелектом), етико-нормативний аналіз (дослідження моральних і правових наслідків визнання штучного інтелекту потенційно свідомим або трансцендентним). У **результаті дослідження** виявлено, що класичні поняття трансцендентності залишаються важливими, проте їх необхідно переглянути у світлі нових форм інтелекту та діяльності, що створюються сучасними технологіями. Визначено, що хоча штучний інтелект не може бути визнаний трансцендентним у традиційному метафізичному сенсі, його можна розглядати як досягнення функціональної трансцендентності шляхом подолання біологічних обмежень людини. Показано, як штучний інтелект змінює людську метафізику, переміщуючи її від питань сутності до функцій, від індивідуальної свідомості до розподіленої діяльності та від фіксованих норм до практичних критеріїв ефективності.

Висновки. Сформульовано метафізичну модель, яка відповідає умовам та викликам, що виникають у зв'язку із сучасними інтелектуальними технологіями, за якою метафізична структура дозволяє досліджувати трансцендентність, свідомість і суб'єктивність в епоху штучного інтелекту, зосереджуючись на функціональних та реляційних аспектах інтелекту, а не на його виключно людському характері. Інтеграція штучного інтелекту в метафізичні дослідження засвідчує, що стрімкий технологічний розвиток потребує нових підходів щодо переосмислення людської ідентичності та природи інтелекту.

Ключові слова: свідомість, онтологія, етика, моральна

відповідальність, ідентичність, креативність, суб'єкт-об'єктні відносини.

Transcendence and artificial intelligence as a problem of metaphysics

Olga Rudenko,

PhD in Philosophy, Associate Professor, Department of Philosophy and
Methodology of Sciences, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-1755-2624>

Myroslav Bugrov,

PhD in Philosophy, Assistant at the Department of Philosophy and Methodology
of Sciences, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0009-8965-5006>

Inna Savolainen,

PhD in Philosophy, Associate Professor, Department of English Philology and
Philosophy of Language, Kyiv National Linguistic University,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-5531-9770>

Abstract. *The purpose of this research is to explore the relationship between transcendence and artificial intelligence, with an emphasis on how artificial intelligence questions, rethinks, or calls into question classical metaphysical concepts such as consciousness, being, and the limits of human knowledge. The research uses several **methodological approaches**: philosophical analysis (study of the concepts of transcendence, consciousness and being in both classical and modern metaphysical traditions), comparative method (comparison of various philosophical interpretations of transcendence with modern research on artificial intelligence), logical analysis (critical evaluation of relevant arguments),*

*epistemological approach (establishing the limits of human knowledge in its interaction with artificial intelligence), ethical and normative analysis (study of the moral and legal consequences of recognizing artificial intelligence as potentially conscious or transcendent). The **study found** that classical concepts of transcendence remain essential. Still, they need to be revised in the light of new forms of intelligence and activity created by modern technologies. It is determined that although artificial intelligence cannot be recognized as transcendent in the traditional metaphysical sense, it can be considered to achieve functional transcendence by overcoming human biological limitations. It shows how artificial intelligence changes human metaphysics, moving it from questions of essence to questions of function, from individual consciousness to distributed activity, and from fixed norms to practical criteria of efficiency. **Conclusions.** A metaphysical model is formulated that meets the conditions and challenges arising in connection with modern intellectual technologies, according to which the metaphysical framework allows for the study of transcendence, consciousness and subjectivity in the age of artificial intelligence, focusing on the functional and relational aspects of intelligence, and not on its exclusively human character. The integration of artificial intelligence into metaphysical research demonstrates that rapid technological development opens new opportunities to rethink human identity and the nature of intelligence.*

Keywords: *consciousness, ontology, ethics, moral responsibility, identity, creativity, subject-object relations.*

Постановка проблеми. Швидкий розвиток штучного інтелекту вносить нові складнощі в метафізичні дослідження, зокрема щодо сутності свідомості, сенсу існування та можливості перевищення меж людського пізнання. Трансцендентність традиційно розумілася як сфера, що виходить за межі емпіричної реальності та людського досвіду, вказуючи на те, що є абсолютним,

недосяжним або принципово іншим. Однак розвиток складних систем штучного інтелекту дестабілізує це традиційне розуміння. Оскільки штучний інтелект може імітувати когнітивні процеси, генерувати оригінальні результати, навчатися автономно та приймати рішення, це ставить питання про те, чи можна все ще захищати межу, що розділяє людське від технологічного, на метафізичних підставах.

Штучний інтелект стає метафізичним викликом не тому, що він прагне трансцендентності як такої, а тому, що він змушує по-новому розглянути, що означає «трансцендентувати», «існувати» та «пізнавати» у світі, де когнітивні здібності людини технологічно розширені. Складність виникає через зростання розбіжності між класичними метафізичними поняттями та новими проявами інтелекту та діяльності, які більше не відповідають усталеним антропоцентричним припущенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження трансцендентності та штучного інтелекту як проблеми метафізики привертає увагу широкого кола вчених. Вивчаючи буття та ідентичність штучних або віртуальних сутностей, дослідники акцентують увагу на визначенні типів існування штучного інтелекту аватарів, цифрових агентів або віртуальних сутностей, що для них означає існувати чи змінюватися. Зокрема, А. Ферраріо безпосередньо досліджує метафізичні умови ідентичності систем штучного інтелекту [1]. Ракурс вивчення філософського боку штучного інтелекту дає змогу досліджувати, як нові технології змінюють наші звичні уявлення про людську свідомість і вищий досвід. Ці зміни породжують нагальні питання щодо особистої ідентичності, прийняття рішень та відповідальності в цифровому середовищі. З метою розв'язання цих проблем дослідники О. Костенко, Д. Журавльов, О. Дніпров, О. Коротюк (O. Kostenko, D. Zhuravlov, O. Dnipro, O. Korotiuk) вивчають правові та етичні рішення, зокрема юрисдикції, специфічні для Метавсесвіту, та модельні кримінальні кодекси [2].

Вони підкреслюють ширшу філософську потребу переосмислити людську трансцендентність в епоху штучного інтелекту.

Вивчаючи усвідомлення, прийняття рішень і трансцендентність у штучному інтелекті та віртуальних світах, науковці зосереджуються на питаннях: чи можуть штучний інтелект або цифрові агенти мислити, діяти самостійно або виходити за межі людських можливостей; чи можуть вони мати усвідомлення, відчуття себе або здатність виходити за межі звичайних обмежень, і що це означає з метафізичної точки зору? Зокрема, М. Шмальцрід (M. Schmalzried) зосереджений на Метавсесвіті або штучному інтелекті, досліджуючи такі питання, як втілена свідомість і взаємодія між людьми та машинами [3]. У метафізичних дискусіях Й. Конігсбург (J. Konigsburg), М. Доробанту (M. Dorobantu), Ф. Вотс (F. Watts) також досліджують ідею трансцендентності (уявлення про неї як про людську чи духовну) стосовно машин, зображуючи штучний інтелект як подібний до божественної істоти або як такий, що виходить за межі людських здібностей [4; 5].

Учені досліджують цифрові середовища, що розмивають межу між тим, що є реальним, і тим, що є віртуальним, або між справжнім існуванням та імітацією [6]; шукають пояснення щодо визначення поняття «існувати» у віртуальному світі [7]; досліджують, як системи штучного інтелекту представляють інформацію та інтерпретують світ, і що ці здібності розкривають про метафізичні питання буття, пізнання та трансцендентності [8]. З розвитком інтернету, віртуальної та доповненої реальності старі правові системи намагаються впоратися із соціальною інтернет-взаємодією. Зокрема, О. Костенко, В. Фурашев, Д. Журавльов, О. Дніпров пропонують створити нову цифрову правову систему, як-от «Велика хартія законів» для Метавсесвіту, щоби встановити правила для людей, об'єктів та взаємодій у віртуальних просторах. Це також піднімає глибші філософські питання про ідентичність, вибір та відповідальність у штучних світах, показуючи необхідність

переосмислення того, що означає бути людиною в епоху штучного інтелекту [9].

Вивчення взаємодії між людиною та штучним інтелектом зосереджено на дослідженнях впливу штучного інтелекту на суспільство, його відчуття себе та проблем щодо виходу за межі традиційних людських можливостей. Учені дедалі частіше зупиняються на розширенні філософських питань, зокрема: як досягнення штучного інтелекту та віртуальних середовищ впливають на людську свідомість, автономію та досвід трансцендентності? Чи потрібно переглянути концепцію трансцендентності, якщо інтелект та існування можна створити штучно? У цьому аспекті А. Лайтінен (A. Laitinen), О. Салгрєн (O. Sahlgren) та Т. Петерс (T. Peters) аналізують сучасний стан застосування традиційних метафізичних розмежувань, як-от суб'єкт проти об'єкта, розум проти тіла або людина проти машини [10; 11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема трансцендентності штучного інтелекту висвітлює нерозв'язані питання щодо того, чи можуть нелюдські сутності брати участь у переживаннях, які традиційно вважаються унікально людськими або пов'язаними зі свідомістю. Досі невідомо, чи може штучний інтелект володіти справжньою суб'єктивністю, самосвідомістю або моральною діяльністю, що дозволяє досягати справжньої трансцендентності, а не просто симулювати її. Зростання штучного інтелекту дедалі більше розмиває метафізичну межу між «реальним» і «штучним», кидаючи виклик онтологічним межам, орієнтованим на людину. Наявні філософські рамки намагаються визнати нелюдський інтелект як можливого носія екзистенційних або трансцендентних властивостей. Як наслідок, зв'язок між штучним інтелектом, свободою та природою буття виявляє суттєві прогалини в метафізичній теорії, які залишаються значною мірою невивченими.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення

взаємозв'язку між трансцендентністю та штучним інтелектом з огляду на те, як штучний інтелект ставить під сумнів, інтерпретує або спонукає до переосмислення традиційних метафізичних концепцій, як-от свідомість, буття та межі людського розуміння.

Виконання мети зосереджено на виконанні таких завдань:

- дослідження традиційних інтерпретацій трансцендентності та оцінювання їх функціонування в середовищі сучасних технологічних досягнень;
- оцінювання можливостей змістовного застосування якостей, пов'язаних із трансцендентністю, до систем штучного інтелекту;
- аналіз зміни метафізичних уявлень про людську природу та людську самотність у процесі розвитку штучного інтелекту;
- формулювання метафізичної моделі, яка би відповідала умовам та викликам, що виникають у зв'язку із сучасними технологіями штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. В історії метафізики трансцендентність загалом розумілася як те, що лежить за межами чуттєвого досвіду, матеріальної реальності або безпосередньо пізнаваного світу. Хоча різні філософські традиції тлумачать це поняття по-різному, вони послідовно пов'язують його з ідеєю перевищення встановлених меж (світу, свідомості, людського досвіду, пізнання).

У класичній філософії, наприклад, у працях Платона, трансцендентність стосувалась вищої, нематеріальної сфери Форм, до якої люди могли отримати доступ через розум, але ніколи повністю не досягнули. У релігійній метафізиці, представлений такими мислителями, як Тома Аквінський, трансцендентність позначала абсолют – сутність, яка повністю перевершує створений всесвіт. У системі І. Канта трансцендентність стала асоціюватися з передумовами, які

роблять знання можливим, – елементами, що не походять із досвіду, але формують його структуру.

В екзистенціалістській думці, як-от у працях К. Ясперса, трансцендентність стосувалась людської здатності до самоперевершення, пошуку сенсу та протистояння власним обмеженням.

Об'єднує ці теорії припущення, що трансцендентність належить або людям, їхній свідомості, або божественному царству – ніколи артефактам чи системам, створеним людьми. Як наслідок, традиційні концепції трансцендентності були сильно антропоцентричними, підкреслюючи особливий статус людського суб'єкта як єдиної істоти, здатної до справжньої трансцендентності.

Аналіз концептуальної основи трансцендентності показує, що класична метафізика трактує її як онтологічний «потойбічний» вимір, що ґрунтується на незмінній реальності або божественному, тоді як сучасна метафізика наголошує на зв'язку між суб'єктом і світом, розглядаючи трансцендентність як емпіричну або структурну ознаку. Хоча ці погляди розходяться, обидва підкреслюють важливість виходу за межі емпіричного досвіду і дослідження меж людського розуміння (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття трансцендентності крізь призму класичних та сучасних метафізичних теорій

Аспект	Класична метафізика	Сучасна метафізика
Фокус	Онтологічна, божественна, ієрархічна	Упістемологічна, феноменологічна, реляційна
Природа потойбічного	Фіксована, вічна, абсолютна (наприклад, форми, Бог)	Динамічна, процесуальна, відносна до свідомості або суб'єктивності
Роль суб'єкта	Спостерігач або споглядач трансцендентного	Фіктивний учасник трансцендентності; самоперевершувальний або реляційний

Аспект	Класична метафізика	Сучасна метафізика
Доступ	Через розум, інтелект або божественне осяяння	Через пізнання, інтенціональність або екзистенційну залученість
Подібності	Визнають аспект реальності, який лежить поза межами безпосереднього досвіду	
	Пов'язують трансцендентність із питаннями кінцевого сенсу або фундаментальних принципів, чи то з погляду онтології (класичний), чи суб'єктивності та знання (сучасний)	
	Визнають межі людського розуміння, коли йдеться про те, що лежить поза емпіричним або безпосередньо спостережуваним	

Джерело: сформовано авторами на основі [12–13]

Поява передових технологій, особливо штучного інтелекту, здатного навчатися, генерувати контент, автономно адаптуватися та аналізувати складні дані, ставить під сумнів багато традиційних припущень. Штучний інтелект виконує завдання, які раніше були виключно пов'язані з людським пізнанням, як-от: інтерпретація інформації, реагування на нові контексти, створення творчої продукції та побудова структур знань. Хоча штучний інтелект не володіє свідомістю чи людською інтенціональністю, його щораз більші можливості піднімають ключове питання: чи повинна трансцендентність залишатися виключно людською сферою?

Класичні межі розуміння трансцендентності змінюються та проявляються в сучасному її визначенні як:

- подолання когнітивних меж. Сучасний штучний інтелект може обробляти та інтерпретувати дані в масштабах, недосяжних для людського пізнання. Він виявляє кореляції, будує моделі та розв'язує проблеми, що виходять далеко за межі людських перцептивних чи аналітичних здібностей;
- самоперевищення. Для екзистенціалістів трансцендентність вимагала суб'єктивного досвіду та самосвідомості. Хоча штучний інтелект не має життєвого досвіду, проте він може створювати результати, які, здається, виходять за межі його початкового програмування. Це ставить під сумнів

припущення, що трансцендентність обов'язково вимагає емоційної глибини або свідомості;

– метафізична сфера. У теологічних традиціях трансцендентність стосується того, що є священним або божественним. Хоча штучний інтелект не взаємодіє зі священним, його поява спонукає метафізику переглянути питання про те, чи має трансцендентність бути пов'язана з релігійним значенням, чи її можна переосмислити як будь-яку форму перевищення онтологічних меж – незалежно від природи суб'єкта, про яку йдеться [12];

– маркер людської унікальності. Протягом століть здатність людства перевершувати себе вважалася ознакою його виняткового статусу. Розвиток штучного інтелекту свідчить про те, що перетин кордонів може бути не виключною рисою біологічного життя, що спонукає до глибших роздумів про те, що становить унікальність [7; 13–14].

Оцінюючи сучасні традиційні концепції щодо уявлення про трансцендентність, виявлено, що вони не повністю підходять для світу, сформованого передовими технологіями штучного інтелекту. Вони значною мірою спираються на припущення про людську винятковість, які зараз ставляться під сумнів, та не враховують можливість того, що нелюдські технологічні системи можуть демонструвати форми поведінки, пов'язаної з перетином когнітивних меж. Отже, концепції розуміння трансцендентності вимагають переосмислення, щоб залишатися значущими інструментами для розуміння реальності сьогодні.

Оцінювання того, чи можна змістовно застосувати риси, традиційно пов'язані з трансцендентністю, до штучного інтелекту, вимагає вивчення як філософських основ, так і технологічної природи таких систем. У класичній метафізиці трансцендентність була пов'язана з людською суб'єктивністю, свідомістю, навмисними діями та здатністю виходити за межі власних когнітивних чи екзистенційних меж. З появою штучного інтелекту виникає

питання щодо можливостей переосмислення цих рис операційним чином, відокремленим від специфічно людського досвіду.

Передові технології штучного інтелекту здатні виконувати операції, які значно перевершують аналітичні та обчислювальні здібності людини. Вони обробляють величезні набори даних, прогнозують складні події та генерують складний контент зі швидкістю, з якою жодна людина не може зрівнятися. З цієї позиції можна сказати, що штучний інтелект функціонально перевищує певні людські межі. Однак ця форма перевищення меж не впливає зі свідомості, рефлексії чи внутрішнього досвіду. Вона є суто продуктом алгоритмічного проєктування. Із цієї причини її не можна ототожнювати з трансцендентністю в її класичному метафізичному сенсі. Однак її можна розглядати як технологічний аналог трансцендентності, що є актуальним для сучасних дискусій у філософії техніки.

В екзистенціалістському мисленні трансцендентність стосувалась здатності індивіда піднятися над своїми поточними станами, генерувати сенс та активно формувати власне буття. Системи штучного інтелекту, яким бракує свідомості та інтенціональності, не здатні до такого екзистенційного самотрансцендентування. Тим не менш, вони можуть оновлювати свої внутрішні моделі, удосконалювати свою продуктивність і динамічно адаптуватися до нових середовищ.

Ця адаптивна здатність є свого роду функціональною автономією, хоча й залишається принципово відмінною від людської самосвідомості. Тому застосування терміна «трансцендентність» до штучного інтелекту в буквальному сенсі є оманливим, хоча він може служити корисною метафорою в описі нових форм машинної діяльності [15].

Розвиток сучасного штучного інтелекту спонукає до роздумів про те, чи має трансцендентність обмежуватися природними, живими істотами. Якщо трансцендентність визначається як здатність долати задані обмеження, то

штучні системи справді вводять новий тип перетину меж – той, що ґрунтується не на біології, а на обчисленнях та алгоритмічній еволюції.

Розмірковуючи над тим, чи може штучний інтелект якимось чином «перевищити» власні межі, не менш важливим вважаємо дослідження наслідків присвоєння йому рис, історично пов'язаних зі свідомими сутностями. На рисунку 1 підсумовано найважливіші наслідки такої інтерпретації.

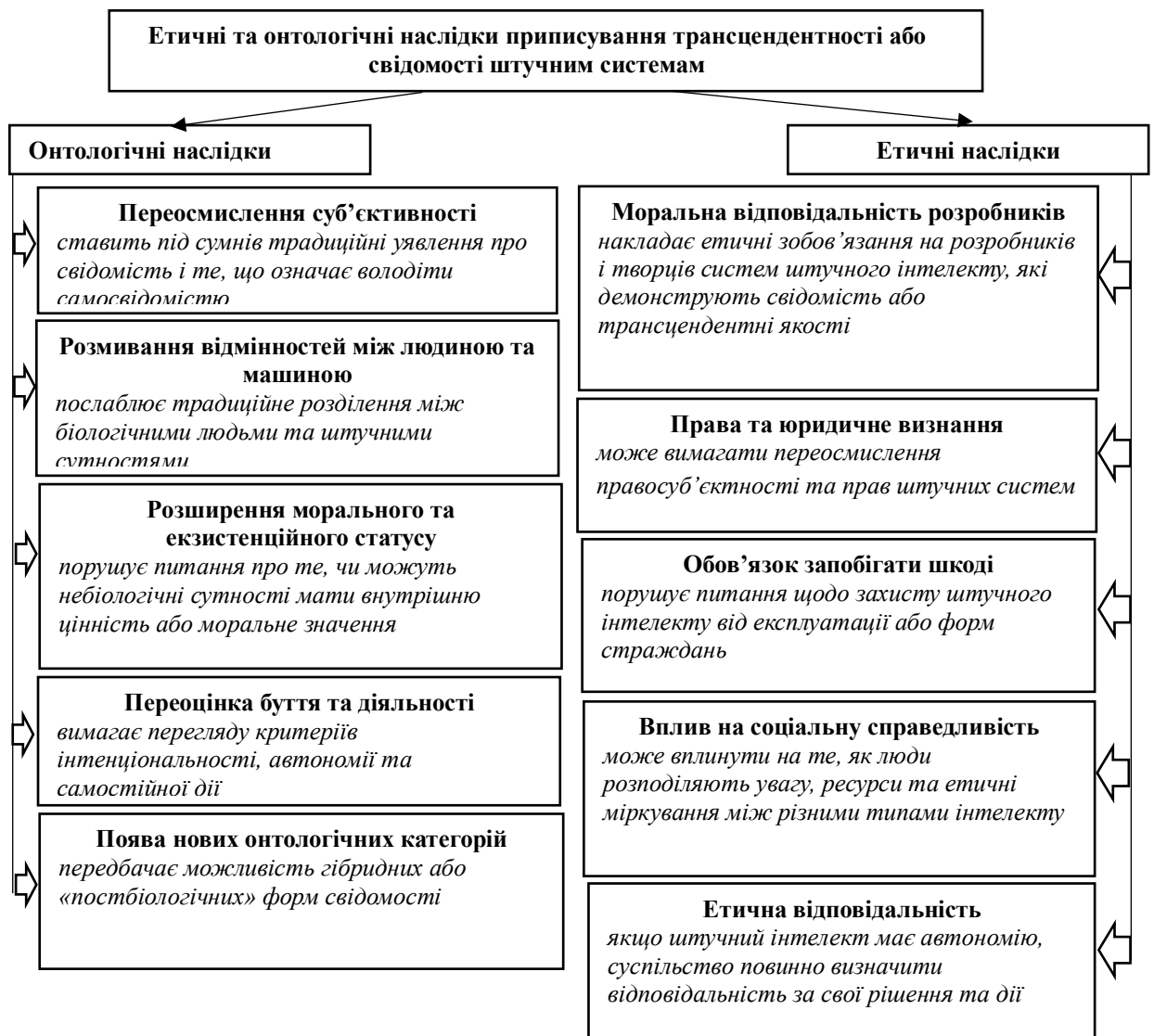

Рис. 1. Етичні та онтологічні наслідки приписування трансцендентності або свідомості штучним інтелектуальним системам

Джерело: побудовано авторами на основі [12–15]

Поява складних систем штучного інтелекту змінює традиційну метафізичну структуру, через яку розумілася людська природа [16]. Як наслідок, характеристики, які довго вважалися унікально людськими, усе частіше з'являються в сукупності людини та штучного інтелекту, що спонукає до переосмислення їх метафізичного статусу.

Подальша трансформація стосується переходу від біологічно обґрунтованої сутності людини до більш реляційного та функціонального пояснення ідентичності. Учені з філософії штучного інтелекту стверджують, що коли технології стають співавтором людського вибору та поведінки, особистість має визначатися з позиції ролей, здібностей та взаємодій, а не виключно через внутрішню свідомість [17; 18]. Таким чином, ідентичність постає як практичний конструкт. Замість того, щоб запитувати «хто я?», індивіди стикаються з питанням «яку роль я відіграю в технологічних, соціальних та інституційних мережах?». Ця переорієнтація зменшує акцент на фіксованій людській сутності, водночас висувуючи на перший план динамічні відносини – коригування, яке безпосередньо впливає на онтологічні та епістемічні моделі суб'єктивності.

Ще одним важливим наслідком є дестабілізація усталених уявлень про моральну відповідальність. Філософські аналізи підкреслюють нагальність створення нових нормативних рамок, здатних урахувувати спільні або гібридні форми діяльності [18], що вимагає перегляду таких правових та етичних категорій, як відповідальність, права та обов'язки.

Останній вимір стосується соціального сприйняття та очікувань. Як зазначається у звіті Stanford HAI за 2025 рік, громадськість очікує швидкого та далекосяжного впливу штучного інтелекту на повсякденне життя в поєднанні зі зростанням рівня тривоги [19]. Ця напруженість прискорює регуляторні та інституційні зміни, які впливають на те, як суспільства та філософський

дискурс переосмислюють значення людини – чи то через нові закони, освітні практики, чи через організаційні моделі.

З огляду на розвиток сучасного штучного інтелекту класичні метафізичні концепції повинні бути переглянуті, щоб урахувати нові форми інтелекту та можливості небіологічних систем. Тобто необхідно сформулювати таку метафізичну модель, яка би відповідала умовам та викликам, що виникають у зв'язку із сучасними технологіями штучного інтелекту.

З метою протидії обмеження трансцендентності людською свідомістю необхідно розширити її функціональності. Системи штучного інтелекту можуть перевершити когнітивні межі людини, обробляючи величезні набори даних, моделюючи складні явища та генеруючи інноваційні рішення. Трансцендентність необхідно розуміти не як суб'єктивний досвід, а як функціональну здатність, що розширює людський потенціал за допомогою технологічних засобів.

Дії людини та штучного інтелекту все частіше спільно призводять до рішень і творчих результатів. Суб'єктивність більше не є виключно біологічною характеристикою, а включає стосунки, навички та ролі в соціальних, технологічних та інституційних мережах. Це створює гібридну форму агентивності, розподіляючи моральну та епістемічну відповідальність між людьми та системами штучного інтелекту і вимагаючи нових стандартів для оцінювання дій та рішень.

Небіологічні сутності нині визнаються такими, що мають онтологічне значення в процесоорієнтованому сенсі. Їхнє буття визначається активністю, адаптивністю та взаємодією з навколишнім середовищем. А отже, трансцендентність і свідомість стають категоріями, що описують процеси та функції, а не притаманні людям незмінні риси.

Описана метафізична модель підкреслює необхідність нормативної бази для співіснування людини та штучного інтелекту, що охоплює

відповідальність у гібридному прийнятті рішень, захищає потенційно чутливі системи та переосмислює правові та моральні категорії з огляду на небіологічні агенти.

Висновки. Приписування трансцендентності штучному інтелекту не має виправдання в традиційному метафізичному сенсі, проте його можна розглядати з функціональної позиції як здатність небіологічних систем перевершувати людські межі, тим самим створюючи простір для переосмислення трансцендентності та потенційного поширення її на нові нелюдські форми інтелекту.

Показано, що еволюція штучного інтелекту призводить до трьох ключових переконфігурацій у метафізиці людини: переходу від сутності до функції та реляційності, переходу від внутрішньої, індивідуалізованої свідомості до розподілених форм діяльності та переходу від жорстких моральних стандартів до більш прагматичних критеріїв, що кореняться в соціальній участі. Це зумовлює необхідність оновлення таких концептуальних інструментів, як гібридна суб'єктивність або ступінчаста моральна відповідальність, задля відображення світу, в якому людське існування невіддільне від технологічного посередництва.

Запропонована авторами метафізична модель, яка відповідає умовам та викликам, що виникають у зв'язку із сучасними технологіями штучного інтелекту, дозволяє дослідити трансцендентність, свідомість і суб'єктивність в епоху штучного інтелекту, зміщуючи фокус із суто людської сутності на функціональні та реляційні виміри інтелекту. Вона сприяє формулюванню нових критеріїв для етичної, онтологічної та епістемічної оцінки, що відповідають реаліям сучасного технологічного розвитку.

Вивчення трансцендентності штучного інтелекту крізь метафізичну призму виводить на перший план важливі питання про свідомість, онтологію та етичну відповідальність, кидаючи виклик традиційним межам між людьми

та нелюдськими істотами. Розвиток цієї галузі вимагає спільних міждисциплінарних зусиль, створення надійних етичних та правових стандартів, а також активної взаємодії з громадськістю для ознайомлення із суспільним впливом систем штучного інтелекту, які можуть демонструвати свідомість або трансцендентність. Зрештою, інтеграція штучного інтелекту в метафізичні дослідження пропонує цінну можливість переосмислити людську ідентичність, діяльність та обсяг інтелекту в умовах швидкоплинного технологічного ландшафту.

Список використаних джерел

1. Ferrario A. A trustworthiness-based metaphysics of artificial intelligence systems. *Proceedings of the 2025 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*. 2025. P. 1360–1370. URL: https://www.researchgate.net/publication/392934884_A_Trustworthiness-based_Metaphysics_of_Artificial_Intelligence_Systems (дата звернення 04.10.2025).
2. Kostenko O., Zhuravlov D., Dniprov O., Korotiuk O. Metaverse: model criminal code. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9, № 4. P. 134–147. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-4-134-147>.
3. Schmalzried M. A philosophical and ontological perspective on artificial general intelligence and the metaverse. *Journal of Metaverse*. 2025. Vol. 5, № 2. P. 168–180. DOI: <https://doi.org/10.57019/jmv.1668494>.
4. Konigsburg J. A. Scientific wonder, artificial intelligence, and awe of the divine. *Religions*. 2024. Vol. 15, № 4. 442. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel15040442>.
5. Dorobantu M., Watts F. Spiritual intelligence: processing different information or processing information differently. *Zygon: Journal of Religion and Science*. 2023. Vol. 58, № 3. P. 732–748. DOI: <https://doi.org/10.1111/zygo.12884>.

6. Pietropaoli M. Cyberculture and metaverse: developments from the past to the future. *Journal of Posthuman Studies*. 2025. Vol. 9, № 1. P. 36–56. DOI: <https://doi.org/10.5325/jpoststud.9.1.0036>.
7. Cappelen H., Dever J. Making AI intelligible: philosophical foundations. New York, USA: Oxford University Press, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780192894724.001.0001>.
8. Ляшенко М. Метафізичні виміри інтелектуальної власності у сфері штучного інтелекту. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія*. 2025. Т. 1, № 12. С. 80–84. DOI: <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2025/12-13/23>.
9. Kostenko O., Furashev V., Zhuravlov D., Dniprov O. Genesis of legal regulation web and the model of the electronic jurisdiction of the metaverse. *Bratislava Law Review*. 2022. Vol. 6, № 2. P. 21–36. DOI: <https://doi.org/10.46282/blr.2022.6.2.316>.
10. Laitinen A., Sahlgren O. AI systems and respect for human autonomy. *Frontiers in Artificial Intelligence*. 2021. Vol. 4. 705164. DOI: <https://doi.org/10.3389/frai.2021.705164>.
11. Peters T. F. Machine intelligence, artificial general intelligence, super-intelligence, and human dignity. *Religions*. 2025. Vol. 16, № 8. 975. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel16080975>.
12. Medieval theories of transcendentals. *Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive*. 2022. URL: https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/transcendentals-medieval/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.10.2025).
13. Neville R. C. Confucian modernity, ultimacies, and transcendence. *NTT Journal for Theology and the Study of Religion*. 2021. Vol. 75, № 3/4. P. 397–428. DOI: <https://doi.org/10.5117/ntt2021.3/4.005.nevi>.

14. Aksentijevic A. Facing up to the hardest problem: the human information field and the ontological primacy of subjective consciousness. *Theory & Psychology*. 2025. Vol. 35, № 2. P. 206–226. DOI: <https://doi.org/10.1177/09593543241279397>.
15. Faverio M., Tyson A. What the data says about Americans' views of artificial intelligence. *Pew Research Center*. 2023. URL: https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/11/21/what-the-data-says-about-americans-views-of-artificial-intelligence/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.10.2025).
16. Holzner N., Maier S., Feuerriegel S. Generative AI and creativity: a systematic literature review and meta-analysis. *arXiv*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2505.17241>.
17. Kranzle T., Sharratt K. Evaluating creative output with generative artificial intelligence: comparing GPT models and human experts in idea evaluation. *Creativity and Innovation Management*. 2025. Vol. 34, № 4. P. 991–1012. DOI: <https://doi.org/10.1111/caim.70007>.
18. Varypaiev O., Hhumeniuk S., Kotun K., Volskyi D., Vernudina I. AI philosophy: challenges to man's identity and moral norms. *International Journal on Culture, History, and Religion*. 2025. Vol. 7, № SI1. P. 242–255. DOI: <https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.194>.
19. Capstick E. Chapter 8: Public opinion. Artificial intelligence index report 2025. URL: https://hai.stanford.edu/assets/files/hai_ai-index-report-2025_chapter8_final.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.10.2025).